

Öncü gazeteci yazar Suat Derviş'in 49. ölüm yıldönümü

Özgür bir ruh, yorgun savaşçı

SANİYE
YURDAKUL

1935 yılında, İstanbul'da Kadın Kurultayı toplayan Suat Derviş'in eşi Reşat Fuat Baraner Atatürk'ün akrabası. Yazar Osman Balçigil, Suat Derviş için, "Altın kaşıkla beslenip yoksulluk içinde ölen kadın" diyor.

Okum olası "deli" ve "özgür ruhlu" kadınları sevirim, nedenini de bilmiyorum. Belki de erkek egemen bir toplumda bir kadının, ancak "deliliği", cesareti ve korkusuzluğuyla öne çıkabiliyor olmasındandır. Öne çıkan "deli" de zaten sürekli göz önünde olur. Göz önünde olanlar da ya "sevilir" ya "dövülür". Toplumun "deli" yüklemesi aslında, asi ve öncü anlamındadır çoğu zaman. Benim de babamın sevginin kaynağı bu. Erkek egemen toplumda bir kadının ayakta kalmasını, aklını, zekasını ve kendisi göstermesini belki de tek yolu asi olmaştır.

Geçen aylarda Meral Akşener'e "Fosforlu Cevriye" denmesi, merakını artırdı. Fosforlu Cevriye kimdi? Fosforlu'nun "deliliği" neydi? Fosforlu Cevriye, Suat Derviş'in aynı adlı romanının başkarakteri bir kadın. Sinemaya da aktarılmış, önce Neriman Köksal canlandırmış Fosforlu Cevriye'yi, sonra Türkmen Sozay. Bu roman kadar tanınmayan yazar Suat Derviş.

EVLİLİĞİ İLE SUÇLANDI

Bir döneme damga vuran, Fosforlu Cevriye'nin yüzünde, bir kentin silüetinin (İstanbul), bir kentin iç çalkantılarının fotoğrafını çekip bize gösteren, başka da birçok esere imza atan yazar Suat Derviş kim peki?

Suat Derviş, asıl adı Saadet Baraner, İstanbul doğumlu, kimi kaynaklarda 1903 kimi kaynaklarda 1905'te doğduğu yazılır. Tıp profesörü İsmail Derviş'in kızı olarak Camlica'da bir köyde doğmuş. Siyasetten gazeteciliğe, jüri romanına ve tiyatroya değin pek çok alanda etkin olmuş bir kadın. Fransızca ve İngilizce bilen, piyano ve şan eğitimi almış bir kadın. Eğitim için gittiği Almanya'da

Yazarın mezarlıkta bir gün boyunca arayıp buldum. Eşinin üzerine defnedilmiş, mezarı buşuk.

"Uhistein" gazetesinde Suat Derviş'in yazdığı yazılarla entelektüel hayata dahil olan Derviş otuz yaşına dolmuş, çok sayıda öyküye, çeviriye ve makaleye imza atmış. İkdam gazetesinde çalışırken ilk kadın sayfasını hazırlamış. Mont-rö ile Lozan konferanslarını izleyen ilk kadın muhabir. İlk basın sendikası-nın kurucuları arasında yer almış, sendikaların ilk başkanı ve Türkiye Devrimci Kadınlar Derneği'nin (Neriman Hikmet'le birlikte) kurucusu.

1936 yılında başka yazarlarla girdiği polemikte şöyle konuşur: "Suat Derviş'e verilen 'titir' e acıyordum deniliyor. Ben ne kontemin, ne düşes, ne kraliçe, ne profesör... Ben muharririm. Ona dijemizsiniz, buna bana kimse habuşun kesesinden rüyet, iane, saduka veya taltif makamında vermedi. On altı yaşından beri tam on altı sene çalışarak onu kazandım. Hem de namı çalışarak" "Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum?" adlı incelemesi

1944'te yayımlanmış gazeteci kimliği ile hiçbir yerde iş bulamayan Suat Derviş, gerçek ismi olan "Hatice Saadet Baraner" yerine takma adla yazılar yazmaya başlar. Aynı yıl, TKP Genel Sekreteri Reşat Fuat Baraner'le evlendikten sonra 1944 TKP soruşturmasında eşiyile beraber tutuklanır. Baraner, 9 yıla mahkûm olurken Derviş sekiz ay hapis cezası alır. Yargılama TKP'nin Ankara teklifiyle kapatılır ama Suat Derviş yazıları kadar evliliğiyle de suçlanır. Tutanaklarda "Komünist propagandası yaptığından ötürü haksızca da takibat açılmış olan, tamamı ve iki defa mahkûm olmuş komünist adında fikren anlaşılar evlenmiş bir yazarı yazan, herhangi bir eli kalem tutanla mukayese edilemeyeceği mahkûmede kabul edilmektedir" denir. Tutanaklarda 8 aylık hamile olan Suat Derviş, sorguda bebeğini doğurur. 8 ay yatıp çıkar.

ESERLERİ

- ◆ Kara Kılıp (1921)
- ◆ Ne Bir Ses Ne Bir Nefes (1923)
- ◆ Hiçbir (1923)
- ◆ Ahmed Ferdi (1923)
- ◆ Behire'nin Talibleri (1923)
- ◆ Fatma'nın Günahı (1924)
- ◆ Ben mi (1924)
- ◆ Buhran Gece (1924)
- ◆ Gönül Gibi (1928)
- ◆ Emine (1931)
- ◆ Hiç (1939)
- ◆ Çiğim Gibi (1934)
- ◆ Talim Gölgesi (1938)
- ◆ Fosforlu Cevriye (1948)
- ◆ Ankara Mahpusu (1948, ilk olarak 1957'de Paris'te Fransızca)
- ◆ Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum?

FRANSA GÜNLERİ

1945'te çok partili döneme, iki sosyal parti ile içi sendikaların ve bazı sol yayınlara 1946'da kapatılmasının getirdiği ortamda işsiz kalmıştır. Hiçbir gazette, dergide yazamaz, kadroya alınmaz ancak romanlarıyla laçimini idame ettirmeye çalışmıştır. Geçim sıkıntısı iyice hayatını etkiler ve hastalanır.

Suat Derviş, o sırada Fransa'da yaşayan ablası Hamiyet Hanım'dan bir mektup alır. Ablası mektubunda, Fransa'ya yanına gelmesini ister. 1953'te ablası Hamiyet Hanım'ın yanına gider. "Ankara Mahpusu" ve "Fosforlu Cevriye" romanını Fransa'da yazar. Bu arada Baraner'in ilk evliliğinden olan oğlu Klaus'a ulaşıp babası ile mektuplaşmasını sağlar.

Reşat Fuat 9 yıllık hapis cezasını yatıp çıktığında Suat Derviş Fransa'dadır. Eşini yanına almak için mektup yazıp çağırır da Reşat Fuat İstanbul'dan ayrılmayı düşünmez ve Suat Derviş'in çağırmasını reddeder. Bunun üzerine Suat Derviş 1963 yılında İstanbul'a döner. Artık Reşat Fuat Baraner ve Suat Derviş Baraner çifti İstanbul'da birlikte dirler. Reşat Fuat Baraner çeviri yaparak, Suat Derviş yazarlık hayatlarını idame ettirmeye çalışırlar.

Reşat Fuat Baraner'in 1968 yılında, ikinci kez geçirdiği enfarktüsü yenemeyip ölmesi, Suat Derviş için bir yıkım olur. Fakat iki kitabı "Fosforlu Cevriye" ve "Ankara Mahpusu" May Yayınları tarafından yayımlanır. Yıllardır arzuladığı hayali gerçekleştirebilir, Reşat Fuat Baraner'in ölümünün yıkıcı etkisinin tesellisi olur.

O BİR SOSYALİST

Kitapları Rusçaya da çevrilir. Suat Derviş 1970 yılında davet alarak Rusya'ya gider. Ancak, aynı zamanda gözlemlerini tedavi olmaktır. Tedavi sonrası görüşleri daha iyi gelir ve Sofya'ya gider. Sofya'da Bulgaristan Yazarlar Birliği tarafından karyolanır. Hakkında makaleler yazan Bulgar Türkolog İbrahim Tatarlı ile tanışır. Evine gelen sık görüşlüğü arkadaşları, Rusya'ya gidip öldükten sonra onun sakıncalı olduğunu düşünüp yanına uğramaz oluyorlar.

Suat Derviş, 23 Temmuz 1972'de gazetelerini ve ekmeğini getiren komşusu tarafından evinde ölü bulunur ve daha önce tedavi edildiği Kaşpaşa Deniz Hastanesi'ne kaldırılır. Seker koması nedeniyle yaşama veda etmiştir. Ölümünden sonra sadece Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleri mesaj yayımlar. Sonuç olarak benim "deli" kadının bir sosyalistim. Kimliği, kişiliği, peçmesi ne olursa olsun, baş eğmez, uyanmaz, asi mi asi bir kadındır. Bir toplumda "Reşat Fuat Baraner'in eşi" diye takdim edilirken taktim edenin sözünü keser ve "Ben yazar Suat Derviş'im, kimsenin karşı olarak yad edilemem" der.

Tam da günümüz gençliğinin temsilcisi bir kadın!

CUMHURİYETTE ÇALIŞTI

Suat Derviş, toplumcu gerçekçileri konu alan yazı ve romanlarıyla tanınır. (Toplumcu gerçekçi edebiyat, halkçılık, köylüçülük kavramları ile hümanist bir düşünce etrafında şekillenen bir edebiyat türü.) 1934-1935 yıllarında gazetecisi Cumhuriyet'te çalışır. "Dünya Feministleri ile Görüşmeler, Bir Türk Kadınına Cadden Gıyâsı Ediyoruz", "Atatürk'e Hayranım, İpağı Devrim Harikadır", "Kadınlar Harbi Değil, Savaş İpaşaklarıdır", "Tutuyorum Ki Erkeklerin Bile Asker Olmasına Lüzum Kalmayın" gazetesinde yer alan yazılarında bazı başlıklar... Yoksulluklar, evsizler, hastalarla, işsizlerle, işçi kadınlarla, genç kadınlarla, çocuklarla raporlar yapar.

YARIN MEZARLIKTA ANILACAK

Suat Derviş son yıllarında Suriye Apartmanı'ndaki evinde yalın; başımadır. 1972'de 67 yaşında yaşamını yitirir. Feriköy Mezarlığı'nda, 26 Temmuz'da eşi Reşat Fuat Baraner'in mezarında, toprağa verilir. Mezarlığın 1972 yılı defter kayıtlarında Hatice Saadet Baraner olarak görülmektedir raporu bilgisi-yar kayıtlarında adı yoktur. Ve bir mezar taşı da... Doğuramadığı çocuğu yerine kayıtda Mustafa Lütfi Kıyıcı'nın eşi Hale Özgür Kıyıcı ve dostları, 26 Temmuz'da aynı yarı yarı 16.00'da mezarı başında olucak.

Su-
kulu-
Al insanın
sevini deyar-
maya odoklanar.
Cumhuriyet'te 25
Mayıs 1935'te yayımlanan
"İstanbul Halkı Nevelede Oturur"
başlıklı yazısında: "Dür kıldırılar,
büyük bir soluk becerikiz; bir çocuk eli
ile yuymay bir çizgi gibi kervan kırda uzan-
ıyor. Harman çok güzelsiz olmasına rağmen,
bir türlü karayamayan bir çirkef be-
rkinde ölümlerden öykü, yitir ve kırı-
lı olubolu çocuklar toplanıyor... Bara-
nı güney olmasın ne hiç?" diye soruyor.
"Hayır" sorubun verdi. "Ne rube-
bet?" diyorok odum acı acı
güldü."